

L'EDUCACIÓ DE L'EDUCADOR

Inés Tomàs Alabart. Àrea de Personalitat, Avaluació i Tractament Psicològic

Allarg de la meua experiència com a docent universitària he tingut la sort d'accedir a nombrosos testimonis de mestres, els quals, sovint, han mostrat la preocupació per la seva tasca a l'àmbit laboral. Aquests mestres han pensat i reflexionat sobre les relacions emocionals que s'estableixen entre els seus alumnes i ells, i han intentat aclarir els factors que interfereixen en aquestes relacions. Alhora, han fet dipositaris de les seves preocupacions altres companys universitaris i a mi mateixa, com a professora d'una assignatura que pertany al currículum de psicologia escolar. D'aquesta manera, a la classe han sorgit fructíferes reflexions entorn d'elements individuals, no necessàriament conscients, però que estan operant en el seu rol de la professió.

Quan parlem de la professió d'educar, apareixen tres elements entre els quals s'estableix una estreta relació: el mestre, l'alumne i la institució en què es desenvolupa el vincle entre els dos referenciats. Aquests tres elements mantenen entre si una relació de dependència, tan imprescindible com molesta en nombroses ocasions. És la dependència inherent al fet d'existir com a éssers humans.

L'aprenentatge, a l'infància, i encara quan s'és adult, té lloc en una relació de dependència d'una altra persona, i a mesura que ens fem forts com a subjectes autònoms configurem una espècie de "patró" que s'actualitza cada vegada que apareix una altra persona en l'exercici de les nostres activitats, bé sigui un col·lega o una institució. Llavors, des d'aquesta perspectiva, la forma en què un mestre actua com a tal, estarà indisolublement lligada a aquells aspectes de la seva història personal que l'han conduït a triar aquesta professió i no una altra, i a tenir un determinat posicionament en l'exercici del treball. Aquest és el nus que m'interessa tractar: de quina manera el desig, motor de tota activitat humana, es converteix en protagonista de la professió d'educador, i com, en bastants ocasions, aquest desig ocupa una parcel·la no conscient en la vida el subjecte, i genera amb això símptomes que produeixen els seus efectes en la relació mestre-alumne.

Aquest era un dels temes que més preocupaven els alumnes abans ressenyats i que ens han fer revisar conceptes tals com identificació, projecció i transferència com a fonamentals a l'hora de d'establir vincles a l'aula.

Són les nou del matí. En "Joan" entra a la classe de la manera que té per costum. Això vol dir a les nou en punt (el

seu pare és un subjecte extremadament puntual) i arrambant amb tot el que troba al seu pas (l'espai és petit i insuficient per la quantitat de moviments que és capaç de realitzar en menys d'un minut).

Va a classe en un col·legi privat on, pel nombre d'alumnes i pel seu tarannà, s'ha convertit quasi en una família. Això implica que pràcticament tots els professors coneixen els alumnes, la qual cosa té avantatges i riscos. Entre aquests darrers s'hi contempla que és difícil que en Joan pugui fugir del qualificatiu que sempre l'acompanya: "és tan maldestre!". Llavors, per què la seva manca de destresa exaspera, resulta graciosa o passa desapercebuda segons els ulls del qui s'ho mira?

Aquesta situació la podem qualificar com a paradigmàtica d'altres situacions que es donen a l'aula, i que poden arribar a entorpir de tal manera l'empatia del professor cap al seu alumne que arribi a esdevenir insuportable. Tot amb tot, i sense necessitat d'arribar a aquests extrems ens trobem amb mestres que en conversa franca i sincera expliquen com determinats alumnes, pel fet de tenir una actitud determinada, un físic concret, uns gestos específics, generen un refús. Aquest és un punt capital. Si el docent arriba a assumir aquesta situació, ja hi ha molt de guanyat. El problema real apareix quan les dificultats en la relació són sempre transferides a l'alumne i no per actituds que podríem catalogar d'agressives, sinó només perquè el mestre desconeix aquells aspectes del seu psiquisme que li fan refusar un alumne o uns alumnes concrets.

El mestre —està suficientment estudiat—, s'apropa a l'alumne des d'una doble perspectiva: la de l'acte d'ensenyar o de transmetre i la que té a veure amb el seu concepte del que és un xiquet o un adolescent. En ambdós casos, la seva actitud està vinculada al que ell mateix va ser de petit i d'adolescent, i a l'impacte que va rebre dels seus mestres.

El nostre procés de constitució com a adults es realitza a través de la identificació, per la qual fem nostres les característiques psíquiques d'aquells que han anat responent a les nostres demandes i a les nostres necessitats. De fet, mai no estem d'acord del tot amb aquestes introjeccions o incorporacions, i això ens col·loca en el lloc de subjectes simptomàtics, motiu pel qual lluitem desesperadament —sense adornar-nos-en, sovint—, per abolir de la nostra conducta allò que ens genera insatisfacció o

sofriment. Però la voluntat, en algunes ocasions, resulta insuficient per establir modificacions consistents.

A l'altre extrem ens trobem amb les formacions reactives, mitjançant les quals intentem fer exactament el contrari del que nosaltres vam rebre i considerem negatiu. Tant l'una com l'altra tenen conseqüències fonamentals en el moment de tractar amb els alumnes: bo i oblidant que la seva història mai no serà la nostra encara que aparentment ho pugui semblar, projectem cap a ells els nostres desitjos i insatisfaccions, amb la pretensió que ells no hagin de passar pel mateix que hem passat nosaltres.

Tot això, des del model psicoanalític de la personalitat, significa que qualsevol resposta a un estímul és fruit no només de les característiques d'aquest estímul, sinó també d'alguna cosa preexistent en el psiquisme de l'individu que pertany a la seva herència i a les experiències viscudes, i que determina un mode particular d'afrontar la realitat i d'establir formes de defensa contra una situació viscuda com una amenaça. Però de quina forma poden constituir una amenaça per al mestre els vincles a establir amb els seus alumnes?

En tota relació humana apareixen elements

transferencials en funció dels quals fem a l'altre, a l'alumne, dipositaris del nostre mode habitual de relació. L'alumne, si això succeeix, desperta en el mestre actituds no lligades necessàriament a la seva pròpia persona, sinó a figures pertanyents a la història del docent amb les quals l'alumne manté vies de connexió, encara que sigui a través d'associacions no directes i per tant desconegudes. Si aquests aspectes són refusats conscientment per l'educador, i per tant desconeguts, generen situacions viscudes amenaçants, sigui perquè posen en entredit els desitjos d'omnipotència, sigui perquè impliquen un nivell de frustració per a l'educador que supera les seves possibilitats de tolerància.

Si en l'educació tenim en compte la importància de l'educador, quan exerceix la seva professió, hi ha més possibilitats d'encertar que si únicament valorem l'aquí i l'ara de l'acte educatiu.

Per tot això, ¿no serà que en Joan està actualitzant conflictes nostres no resolts, que són els que veritablement impedeixen l'accés a la millora en la relació amb ell i a la possibilitat d'instaurar canvis en aquesta conducta que, també a ell, li generen malestar?